

Vidkun Quisling – blindet av maktlyst

100872

Medierabalteret rundt Hans Fredrik Dahls

Quisling-biografi er for lengst i gang. En så massiv markedsføring opplever vi ellers bare når cola-flaskene får nye skrukorker.

MEN BOKA FORTJENER faktisk oppmerksomhet. Den er velskrevet. Den er kresen overfor kildene. Den er kritisk, ja, den er rent ut en lesefryd.

BØKER

Hans Fredrik Dahl:
Vidkun Quisling.
En fører blir til.
Aschehoug.

Dahl har ikke bare en sikker hånd med et overveldende materiale helt inntil Quislings 7. sans med anmerkninger om antall tilhørere i veikryssene den gang han i 30-årene for rundt og lagde kvalme på bygdene. Han kan også sette det inn i faste rammer. Rundt vår nasjonalskurk risser Dahl dristige, skarpe skisser av tiden, menneskene og ikke minst konflikten som alltid fulgte ham.

Quisling fikk jo 40-50.000 nordmenn til å tro på seg. Det fins dem som fremdeles tror. «Fallen er gjeveste høvding i nord, din mandige saga er ute. Vi følte oss trygge med deg om bord i Norge vår prektige skute», står det i siste nummer av Folk og Land til minne om henrettelsesdatoen 24. oktober.

Ingen forskning hjelper mot sånt.

Mirakeldoktor

Alminnelig fornuft biter vel heller ikke på den mer utbrodte oppfatningen at Quisling var en bygdetulling som ble sprøyte gal på slutten da han i 1945 fra tiltaleboksen tok så vel Jesus som Hellig Olav til sannhetsvitner på sin uskyld.

Dermed overser vi det mest vesentlige ved mannen, nemlig at han representerer sammenbruddet i den kollektive fornuft, slik det skjedde og skjer stadig i store deler av verden. Det fins alltid en mirakeldoktor, en Quisling, i kullissene med patentmedisiner i besnærende innpakning, og hvor sykkt må samfunnet bli før mange nok lukker øynene og åpner seg for den?

Dahl leverer et vesentlig bidrag til svaret med sin studie av Quisling og hans miljøer, nettopp fordi han ikke løfter moralske pekefinger. Sånn var det, sett fra hovedpersonenes synspunkt. Men vi ser hvordan han alltid lurte seg selv med små egenskaper som stod i skjærende kontrast til hans store rollespill.

Intellektuell flyktning

Boka blottes nervetråder i Quislings personlighet helt fra han som gymnasiast under nasjonalismeorgien i 1905 valgte å bli offiser, inntil han i 1940 fallbød nasjonen til Stor-Germania.

En av dem er sjenanse og nesten sykkelig forfengelighet. En annen er bremseløs intellektualisme som tøyte seg mot hele universet for å putte det i logiske sekker. Hans teoretiske begavelse skaffet ham fremragende skolekarakterer og flying start som ung offiser. Det ga ham også mulighet

Hans Fredrik Dahl har satt i pennen et stort og viktig historisk verk. Det var dommen da han la fram første bind av Quisling-biografen mandag. (Foto: Vidar Ruud)

til å intellektualisere bort virkeligheten når verden ble for voldsom og for flokete for ham.

Inne i den store, klumpete kroppen med jenteskrekke og verdensånd, aner vi en guttetasst som aldri klarte å bli helt voksen, i evig jakt på autoriteter.

Hans første gudebilde var faren, presten som satte ham til å telle bibelske engler. Så var det Fridtjof Nansen som kastet ham inn i en hungerkatastrofe av verdensformat med makt over millioner av mennesker. Han ble nesten kommunist av det, i hvert fall sympatiser som oppsøkte Martin Tranmæl for å danne arbeidergarder. Så var det Fredrik Prytz som gjorde ham til en mislykket forretningsmann i slutten av 1920-årene. Og til slutt den største av dem alle, Adolf Hitler, som blendet ham med verdensryer og gjorde ham til en provins-fører og landssviker.

Hans praktiske evner nådde aldri i nærheten av de forbildene han valgte seg — eller retttere sagt: som valgte ham. Han ville så gjerne være profet, men oppførte seg i praksis så grådigg som en banksjef. Og hvilken substans er det i et menneske som blir jødehater av ren opportunisme? Begivenhetene styrte Quisling, ikke omvendt. Hans karriere er en kjede av flaskoer og filosoferende bortforklaringer.

Solid kildebruk

Vurdoring av kildene er avgjørende, for legendene rundt Vidkun Quisling er tallose. Dahl har

gravd grundig for å skille fakta fra gode historier. Han har ikke funnet noe sensasjonelt nytt. Han har funnet materiale til å lage et langt mer fullstendig og mystifisert bilde enn vi har hatt før.

Dahl formidler langt på vei Quisling på hans egne premisser. Historikere gjør helst det, for de skal forstå, ikke dømmes. Da blir sammenhengene avgjørende for om dette skal bli apologetisk eller klargjørende.

Så langt jeg kan se har faghistorikeren Hans Fredrik Dahl sitt på det tørre. Den faktiske framstillingen er forbillig, også i det at leseren får delta i vurderingen av kildene når de kolliderer i vesentlige spørsmål.

Det gjelder for eksempel historien om hvordan Quisling ble bigamist i 1923. Han hadde giftet seg med en sexy tenåring i Kharokov ut fra de edleste motiver før han traff Maria. De edle motiver har Quisling søgar gått skjønnerlitterær form. Men leseren får vite nok til å tenke sitt.

Eller det etablerte leksikon-faktum at Quisling i to år drev valutavæsvindel i stor stil i Moskva på vegne av tømmerspekulanten Prytz. Dahl sannsynliggjør at ryktene mer har sitt opphav i strid mellom sovjeterne i slutten av 1920-årene enn hva Quisling faktisk foretok seg, og legger fram gode kilder uten å spikre dem.

Eller da en klikk offiserer og forretningsfolk gjorde Quisling til politiker i 1930. Som nyomvendt anti-bolsjevik og fagmann på den russiske revolusjonen, som poli-

tiserende, skribent med Nansen-navnet i ryggen, var han som skapt til å bli deres rambukk mot Arbeiderpartiet. Dermed surfet Quisling inn i Bondeparti-regjeringen på en borgerlig stemningsbølge og fikk (ufortjent) både æren for Menstad-slaget og ry for handlekraft. I løpet av et par år utviklet mannen seg til den store skandalemakeren i norsk politikk, en kranglebotte som intriggerte hele regjeringen i senk, en målskive for arbeiderbevegelsen, et samlingsmerke for ytterste høyre og en yndling for politisierende forretningsfolk som godt kunne tenke seg et statskupp mot lamme politikere. Det er så man nesten får medlidenhet med statsminister Hunsleid.

Thriller

Dermed går historien om den forvirrede skandale-ministeren over til å bli historien om Nasjonal Samling som aldri klarte å få så mye som en stortingsrepresentant, til tross for pengestøtte, aviser, propaganda, Knut Hamsun og den fascistoide tidsånd i ryggen. Det blir en historie om maktstreber, intriger og frustrasjoner i gliddeflukt mot landssviket — i Dahls penn den rene thrilleren.

Jo, med denne boka har vi ikke bare fått et fengslende stykke norges-historie, men også et psykologisk lærestykke og en glitrende studie i maktstreberets anatomi.

Og det er det som gjør boken så aktuell.

• BJØRN BJØRNSEN

Norsk kunst i tysk tidsskrift

DET SISTE nummeret av det tyske tidsskriftet «Die Horen» er viet nyere norsk billedkunst og ny, norsk litteratur.

En rekke norske forfattere er viet spesiell stor oppmerksomhet. Det gjelder Ingvar Ambjønson, Kjell Askildsen, Lars Saabye Christensen, Kjartan Fløgstad, Erik Fosnes Hansen, Jan Kjørtstad, Cecilie Løveid, Øystein Lønn, Herbjørg Wassmo, lynikerne Paal-Helge Haugen, Kolbein Falkeid, Einar Økland, Georg Johannesen, Øystein Wingard Wolf, Eldrid Lunden og Jan Erik Vold.

Kongekort i bokform

DE MANGE som venter på Jo Benkows «Olav - menneske og monark» kan så lenge trøste seg med boka «Jeg sender deg et kongekort», samlet og presentert av Rolf Løvaas og utgitt på C. Huitfeldts Forlag. Vil du se kong Haakon og kronprins Olav før de kom til Norge, juksebilder av kongeparet i akobakken, Olav som skihopper, på eselryggen eller på beste-pappas fang? I dette store utvalg av postkort fra 1905 til 1991 kan du blant annet finne prinsesser i indianerdrakter.